

Antikvarisk medverkan

Rumpebolsstugan

Utvändig restaurering

*Gryteryds socken i Gislaveds kommun
Jönköpings län*

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM
Byggnadsvårdsrapport 2010:74

Anders Franzén

Antikvarisk medverkan

Rumpebolsstugan

Utvändig restaurering

*Gryteryds socken i Gislaveds kommun
Jönköpings län*

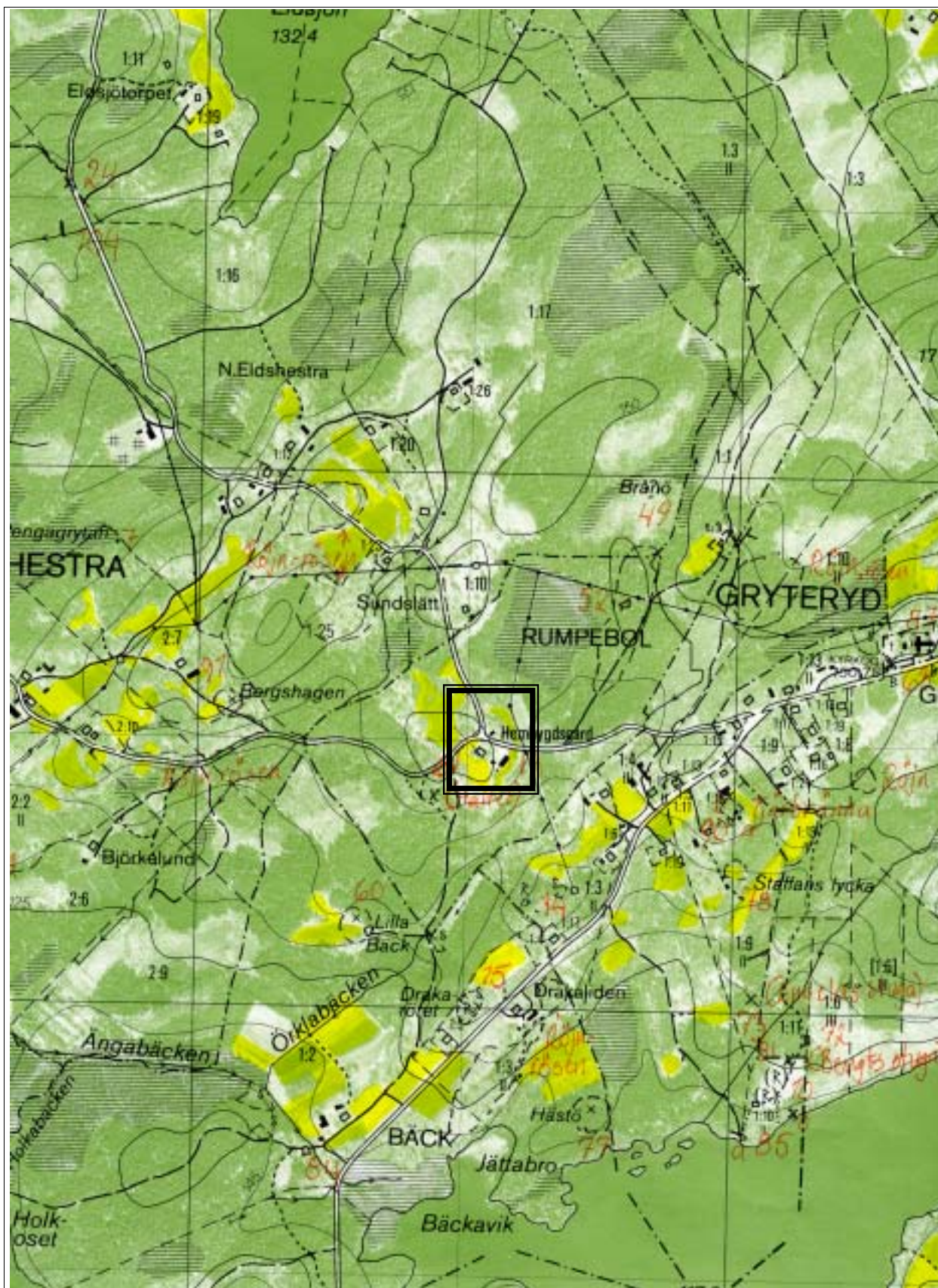
Rapport : Anders Franzén. Foto: la Manbo, Margaretha Alling Engstedt, Margareta Olsson, Anders Franzén. Grafisk design: Anders Gutehall. Tryckning och distribution: Marita Tidblom.
Jönköpings läns museum. Box 2133. 550 02 Jönköping Tel: 036-30 18 00. E-post: info@jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd: Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2010

Innehåll

Inledning.....	5
Syfte.....	5
Historik.....	5
Före restaurering.....	6
Omfattning och vidtagna åtgärder	7
Ettapp 2005.....	7
Ettapp 2006.....	7
Ettapp 2008.....	9
Sammanfattning.....	12
Tekniska och administrativa uppgifter	12
Referenser.....	12
Tryckta källor	12
Arkiv.....	12

Figur 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad Gryteryd 5C 6h.

Inledning

Länsstyrelsen har i beslut den 27 april 2005, den 9 september 2006 och den 14 maj 2008 avsatt bidrag till antikvariska överkostnader i samband med ut- och invändiga restaureringsåtgärder på den så kallade Rumpebolstugan i Gryteryds socken och samtidigt utsett Jönköpings läns museum att följa arbetena med antikvarisk medverkan. Antikvarisk medverkan har skett genom antikvarierna Margaretha Alling Engstedt, Ia Manbo och Margareta Olsson. Föreliggande rapport, som redogör för företagna arbeten samt använda material och metoder, har sammanställts av antikvarie Anders Franzén.

Arbetena utfördes under sommarhalvåren 2005, 2006 och 2008.

Syfte

Restaureringens syfte har varit att flera avseenden se över byggnaden eftersom underhållet varit eftersatt. Bland annat har skorstenarna, eldstäderna och marknivån varit föremål för åtgärder.

Den antikvariska medverkans syfte var att dokumentera vidtagna åtgärder samt att tillsammans med övriga inblandade tillse att byggnadernas autenticitet och patina bibehölls.

Historik

Dagens kamerala hemman Rumpebol kallades i äldre lantmäterihandlingar även Rummelbol eller Rommelsbo. Rumpebolsstugans äldre historia är tämligen okänd. En tidig uppteckning härrör från när C O Carlsson i november 1902 skriver till det nybildade Norra Smålands fornminnesförening och Algot Friberg och uppmanar föreningen att förvärva Rumpebolsstugan och flytta den till Stadsparken i Jönköping. Anledningen var att ägaren planerade att uppföra ett nytt boningshus. I brevet finns en beskrivning och en planskiss. Vid denna tid fanns ännu högloftsdelen bevarad vid ena gaveln. Denna revs enligt uppgift 1907. I början av seklet hade byggnaden ett sticktak.

Stugan fick stå kvar och inte mycket hände. Efter andra världskriget var byggnaden i dåligt skick och troligen var högloftsdelen riven då. Gryteryds hembygdsförening bildades 1949 och dess första stora uppgift blev att restaurera stugan. Byggnaden hade efter denna restaurering torvtak.

År 1969 blåste ett jätteträd ner på stugan, som klarade sig förhållandevis bra. Vid denna tidpunkt lades taket om med tegel. En restaurering genomfördes även omkring 1980.

Rumpebolsstugans framsida inför restaureringen. Byggnaden hade då tegeltak och skorstenarna var inbyggda med regnskydd.

Före restaurering

Stugan, som är belägen på ursprunglig plats, är uppförd av timmer i en våning med fasad av lockpanel. Fönsterna har olika format och spröjsar av både trä och bly förekommer. Byggnaden har ett sadeltak belagt med enkupiga tegelpannor av två olika typer – ett med sk vingtegel mot framsidan och ett med falstegel mot baksidan. På taket finns två skorstenar murade av fältsten och putsade. Byggnaden vilar på en sockel sten. Invändigt är den äldre rumsindelningen bevarad liksom äldre fast inredning, bl a en väggfast säng.

Stugrummet inför restaureringen. Eldstaden har omfattande skador från vattenläckage.

Stugrummet inför restaureringen.

Detalj av eldstaden med mynningen till bakugnen.

Rumpebolstugans baksida inför restaureringen. Byggnadens framsida hade vingtegel medan baksidan var försedd med falstegel.

Omfattning och vidtagna åtgärder

Ettapp 2005

De två skorstenarnas skikt av cementputs bilades bort och putslagning företogs med hydrauliskt kalkbruk. Ovanpå skorstenen pallades en håll upp på fyra hörnstenar för att förhindra vatteninträngning. Putslagningar gjordes även inne på vinden. Skorstenarna var försedda med två spjäll av olika typ. Ett utgjordes av en sten och ett av en stålplåt. Dessa spjälls funktion återställdes. Spismuren i kammaren befriades från cementlagningar och putsades om med lerbruk och hållen kompletterades med en naturstenshåll. Innertaket i kammaren lagades med brädor.

I köket putsades spismuren om och bakugnens valv murades om. I storstugan lagades och omputsades spismuren. Samtidigt justerades spishällen. Vid lagning av eldstädernas puts lades stor vikt vid att bevara ytornas ornament.

Parallellt med entreprenaden utförde byggherren – hembygdsföreningen – själv markarbeten. Dessa innebar att marknivån närmast byggnaden sänktes för att undvika fuktinträngning i stommen.

Ettapp 2006

Byggnadens tak lades om med näver och torv. Delar av takbotten var rötskadad (ca 14 m²) och byttes mot nya brädor. Nävern lades i fem skikt. De nya mullbrädorna fästes med krokav ene. Motivet att övergå från tegeltak till torvtak var att återge byggnaden ett utseende den haft under 1800-talet. Inför takläggningen konstaterades att taket inte skjutit ut tillräckligt långt för att förhindra takdropp mot ytterväggarna. Därför förlängdes taksågget genom en särskild teknik som påträffats i uppteckningar. Denna innebär att man lägger en rad av rötbeständiga stickor, gärna av fururot, lager av näver och ovanpå detta ytterligare en rad stickor. Stickorna förlänger således taksågget och klämmer fast nävern så att den inte rullar sig. Metoden har bland annat presenterats i Byggnadskultur nr 4 2000 (sid 43).

Detalj av takfoten med takskäggsförlängningen.

Bakugnen putsades om med lerbruk invändigt. Samtliga eldstäder målades med limfärg i vit kulör. Delar av väggarnas timmerstomme lagades med nytt timmer. Innertaket i stugan lagades, patenterades en gång och ströks med vit limfärg. Taklisten i kammaren var platt och av sentida typ. Den byttes ut mot en lätt fasad list. Eftersom delar av putsen på skorstenen över tak frös sönder under vintern 2005/2006 företogs putslagning på skorstenen.

Timmerlagningar i storstugan.

Timmerlagningar iorststugan.

Timmerlagningar i kammaren.

Ettapp 2008

Eftersom byggnadens timmerstomme och delar av den utvändiga panelen visat sig vara mer rötskadad än befarat byttes stora delar av syllen och delar av fasadpanelen. Vid reparationerna av timmerstommen byttes detta inifrån och dymrades ihop halvt i halvt. Ersättningsmaterialet var begagnat furutimmer med samma dimensioner som det befintliga. Lagningarna företogs på långsidorna och under det blyspröjsade fönstret.

Syllen låg ställvis under marknivån. I stugan byttes syllen mot framsidan och i utrymmet direkt till vänster om ytterdörren byttes den mot gaveln. Ersättningsmaterialet var ek.

De nya partierna av fasadpanelen erhöi samma utformning och dimensioner som den befintliga. Byte av fasadpanel förändrades även av att delar av panelen måste demonteras vid syllbytet. Härigenom uppstod ofrivilliga skador på panelbrädorna. I stort sett byttes ett par panelbrädor i sin helhet och ytterligare ett par skarvades. Bytta fasadbrädor ströks slutligen med järnvitriol för att ansluta till den befintliga panelen.

Vidare åtgärdades fyra sentida fönster med träspröjsar samt ett ålderdomligt fönster med blyspröjsning i den sydvästra kammaren. Delar av fönstren, bl.a. bågbottenstyckens var rötskadade. Sammantaget tillverkades nya karmar och bågar till fyra av byggnadens fönster samt det blyspröjsade fönstret. Fönstren målades i röd, platsblandad kulör, lika befintligt. Som skydd för det blyspröjsade fönstret sattes fönsterluckor upp vid detta. Dessa lämnades utan ytbehandling, för att med tiden smälta in i fasadens kulör.

Slutligen restaurerades byggnadens två ytterdörrar. Dessa målades i gråblå, platsblandad kulör. För att skydda mot vattenstänk vid entréerna sattes två hängrännor av trä upp vid dessa. Dessa utformades av brädor av ek i V-form.

Byggnadens baksida efter avslutade arbeten.

Framsidas fönster efter restaurering.

Köksentréns ytterdörr.

Det blyspröjsade fönstret med nya luckor.

Fönster efter restaurering.

Huvudingången efter restaureringen.

Sammanfattning

Restaureringens åtgärder syftade främst till att rusta byggnaden efter ett visst förfall. Genom läggningen av torvtaket erhöll byggnaden ett utseende som den haft i ett äldre skede. Komplicerade timmerlagningar var nödvändiga. Dessa gjordes restriktivt och på ett sätt så att interiörens karaktär inte förvanskades.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens beslut:.....434-17293-02, 434-13134-07
Jönköpings läns museums dnr:.....50/05
Byggherre:.....Gryteryds hembygdsförening genom Monica Fransson
Entreprenör:..... Svensk Byggtradition, Vireda
Entreprenör 2008: BP Franssons Bygg AB, Gryteryd.
Antikvarisk medverkan: Margaretha Alling Engstedt och Margareta Olsson, Läns museet
Rapportansvarig: Anders Franzén, Läns museet
Foto:Ia Manbo, Margaretha Alling Engstedt och Margareta Olsson, Läns museet
Slutbesiktning:..... 12/10 2006
Län:Jönköpings län
Kommun:..... Gislaveds kommun
Socken:.....Gryteryds socken
Fastighetsbeteckning:..... Rumpebol 1:1
Belägenhet:..... Ekonomiska kartans blad Gryteryd 5C 6h
Koordinater: x 6332.52 y 1337.54
Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv

Referenser

Tryckta källor

Byggnadskultur, nr 4 2000.

Arkiv

Jönköpings läns museum, Jönköping.